

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Uwagi o rosyjskim paragrafiancie "skoree"

Author: Iwona Hawranek

Citation style: Hawranek Iwona. (1999). Uwagi o rosyjskim paragrafiancie "skoree." W: M. Szymoniuk (red.), "Lingwodydaktyka języka rosyjskiego w szkole wyższej" (S. 87-96). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Uwagi o rosyjskim paragraadancie *скоpee*

Pojęcia „gradant” oraz „paragraadant” są terminami związanymi z kategorią stopnia. Oba są pojęciami stosunkowo nowymi (zwłaszcza termin „paragraadant”). Zostały one wprowadzone przez grupę polskich lingwistów sławistów zajmujących się w latach osiemdziesiątych zagadnieniem kategorii stopnia w językach słowiańskich. Obie nazwy funkcjonują tylko w terminologii polskiej.

Pojęcie „paragraadant” jest ściśle powiązane i skorelowane z pojęciem „gradant”, dlatego też nie sposób nie przypomnieć, że terminem „gradant” przyjęto określać „formę komparatywu lub odpowiednio superlatywu przysłówkowego występującą regularnie w połączeniu ze stopniem równym przymiotników i przysłówków i tworzącą wraz z nim formy stopniowania opisowego [...]”¹. W języku polskim funkcję gradantów przy komparatywie pełnią: *bardziej / mniej*, przy superlatywie zaś — *najbardziej / najmniej*. I odpowiednio w języku rosyjskim: *более / менее* oraz *наиболее / наименее*. Ponadto w funkcji gradantu do tworzenia analitycznych bądź złożonych form superlatywu używane są zaimki określający *самый*, a także formy zaimka *весь (всех, всего)*². Komparatyw czy też superlatyw przysłówka funkcjonujący w języku jako gradant jest w tej funkcji zgramatyzowany, może zatem tworzyć formy opisowe od wszystkich przymiotników i przysłówków. Gradanty takie noszą nazwę gradantów właściwych³.

---

¹ H. Orzechowska: *Stopniowanie opisowe we współczesnym literackim języku słoweńskim i w obu językach łużyckich (studium konfrontatywne)*. W: *Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*. T. 2. Warszawa 1980, s. 39.

² H. Orzechowska, B. Bartnicka, I. Galsterowa i in.: *Stopniowanie opisowe w językach słowiańskich. (Referat wygłoszony na posiedzeniu Komitetu językoznawstwa PAN w dniu 24.06.1975)*. W: *Zagadnienia kategorii stopnie...*, s. 9—37.

³ H. Orzechowska: *Stopniowanie opisowe we współczesnym...*, s. 44.

Oprócz gradantów właściwych wyróżniane są również gradanty synkretyczne. Są nimi nie tylko przysłowki kwantyfikatywne pełniące w formie stopnia funkcję gradantów, lecz również i niektóre inne przysłowki, które mając własne realne znaczenie i możliwość samodzielnego użycia, bywają wykorzystywane z pewnymi ograniczeniami leksykalnymi lub składniowymi w funkcji gradantów. Zakres ich użycia częściowo pokrywa się z zakresem użycia gradantów właściwych, zwłaszcza w połączeniach innych niż przy przymiotniku i przysłówku. Bardzo często dodatkowym odcieniem znaczeniowym jest ich znaczenie modalne. Dla takich gradantów synkretycznych, których funkcja gramatyczna jest tylko dodatkową funkcją w porównaniu z gradantami właściwymi, Hanna Orzechowska zaproponowała nazwę „paragradantu”⁴. Chodzi tu o takie przysłowki, jak pol. *raczej*, ros. *скорее*.

W niniejszym artykule postaramy się rozpatrzeć problem funkcjonowania w języku rosyjskim komparatywu *скорее*, który — naszym zdaniem — znacznie częściej bywa używany do przekazu innych, dodatkowych znaczeń.

Nie ulega wątpliwości, że *скорее* jest formą stopnia wyższego od przymiotnika *скорый* i przysłowka *скоро*. I taką też pełni funkcję w określonych kontekstach leksykalnych, będąc w nich ściśle związanym z wyjściową formą (ze *скорый* (*скоро*)). Przypomnijmy, że przymiotnik ten oddaje następujące znaczenia:

- 1) ‘совершающийся, осуществляющийся быстро, в короткий промежуток времени; обладающий большой скоростью’;
- 2) ‘слишком спешащий, нетерпеливый’;
- 3) ‘близкий по времени, такой, который наступит через короткий промежуток времени’⁵.

Oto przykłady:

- (1) *По какому делу вы пришли ко мне, говорите как можно скорее, я сейчас иду обедать.*

(Булгаков, *Собачье сердце*, с. 136)

- (2) *Целуй же меня, целуй скорее, пока нет никого из контрольной комиссии.*

(Булгаков, *Дьяволиада*, с. 32)

- (3) *Скорей, скорей Мусенька! Там тебя ждёт (протяженно) сюрприз-из.*

(Цветаева, *Чёрт*, с. 84)

- (4) *...он зёвая, взглянул в избу и, увидев барина, стал поварачиваться немного скорее, чем прежде...*

(Толстой, *Утро*, с. 49)

⁴ Tamże, s. 46.

⁵ *Словарь современного литературного русского языка в 17-и томах*. Т. 13. Москва—Ленинград 1962, s. 1033—1035.

- (5) *Уйди из-под ног! Скорей, скорей, скорей!* — закричал Филипп Филиппович на все стороны.

(Булгаков, *Собачьё сердце*, с. 152)

W odróżnieniu od ograniczonej właściwie do jednego znaczenia leksykalnego formy porównawczej ('trwający krótką chwilę'), w której *comparativus скорее* jest leksykalnie ściśle związany z formą przymiotnika i przysłówka, od którego został utworzony, bardzo często jest używany w kontekstach, w których traci on ową więź leksykalną ze słowem stopniowalnym, wyrażając tym samym znaczenie nasilenia stopnia cechy i ponadto pewne znaczenia modalne.

Jak wynika z analizy zebranego przez nas materiału, paragrafiancie *скорее* po pierwsze wchodzi w skład konstrukcji porównawczych typu *explicite*, w których porównywane są dwie różne cechy przy tym samym obiekcie porównania wyrażone dwoma przymiotnikami (w formie pełnej), samo porównanie zaś jest wprowadzone przez paragrafiancie *скорее* oraz spójnik *чем* lub archaiczny *нежели*:

- (1) *Она смотрела на него удивительно веселая, скорее смешливая, чем насмешливая.*

(Набоков, *Машенька*, с. 64)

- (2) *Он смотрел на нее суженными глазами, и они у него были в тот миг скорее зеленые, чем карие.*

(Беляева)

- (3) *Не заметил он и того, что придал сыну черты скорее „музыкального”, нежели шахматного вундеркинда.*

(Набоков, *Защита Лужина*, с. 143)

W przytoczonych zdaniach, jak i w im podobnych funkcja i semantyka *скорее* odpowiada znaczeniu i użyciu konkretnego, bardzo rozpowszechnionego (można by rzec standardowego) przysłówka *более* w konstrukcjach porównawczych. W takich kontekstach *скорее* (podobnie, jak *более*) oznacza większą miarę cechy wyrażonej przymiotnikiem (pol. 'bardziej', ale i 'więcej') i nie ma już nic wspólnego ze *скорый*.

Na tę korelację między *более* i *скорее* w podobnych przykładach zwraca uwagę W. W. Winogradow. Píše on bowiem: „Любопытно, что в некоторых грамматиках до второй половины XIX в. круг употребления сравнительной степени с *более* искусственно суживался. Когда же сравнивается напряженность не одной и той же деятельности и качественности в одном и том же предмете, тогда употребляется сложная форма сравнительной степени, напр.: *он более умен, нежели справедлив; в нём более*

учитивое, нежели дружеское обхождение. В современном русском языке в этих случаях употребляется выражение *скорее — чем.*"⁶

Jeszcze raz przyjdzie zatem podkreślić, że *скорее* używany bywa w porównaniach różnych cech jednego i tego samego obiektu (*Он скорее упрям, чем быстр*). Może być również, choć nie brzmi to ładnie: *Он более упрям, чем быстр*.

W odróżnieniu od przytoczonych przykładów z użyciem *скорее* w konstrukcjach typu porównawczego, gdzie cecha obiektu wyrażona jest przymiotnikiem, wystąpiły również przykłady użycia tej formy w podobnych konstrukcjach porównawczych, przy czym cecha oddana jest za pomocą czasownika.

Należy podkreślić, iż w odróżnieniu od *Русской грамматики*⁷, oraz prac M. Jurkowskiego, wynoszącego konstrukcje z czasownikiem poza obręb konstrukcji porównawczych⁸, E. Janus do wyrażen intensyfikowalnych zalicza predykaty oznaczające stany emocjonalne i różne przeżycia psychiczne powiązane z emocjami, doznania fizyczne i wrażenia zmysłowe oraz stany rzeczywistości odbierane słuchowo⁹.

W zebranych przez nas materiale znalazły więc miejsce wśród konstrukcji porównawczych także konstrukcje z czasownikiem. Oto przykłady:

(1) *Она скорее согласилась бы умереть, чем поделиться властью с другой хозяйкой.*

(Тургенев)

(2) *Скорее соглашусь умереть, нежели уступить её Швабрину.*

(Пушкин, *Капитанская дочка*)

W takich zdaniach zamiana *скорее* na *более* jest już niemożliwa, natomiast *скорее* wyraża w powyższych kontekstach znaczenie 'охотнее' (od хотеть), a nawet 'лучше'.

Ponadto w analizowanym przez nas materiale zaobserwowaliśmy również użycie *скорее* w kontekstach porównawczych, w których porównane zostały cechy semantyczne bardzo bliskich zjawisk, przedmiotów, czynności, akcji oraz stanów. Por.:

⁶ В. В. Виноградов: *Русский язык. Грамматическое учение о слове*. Москва 1986, s. 209.

⁷ *Русская грамматика*. Т. 1. Ред. Н. Ю. Шведова. Москва 1982.

⁸ М. Jurkowski: *Semantyka i składnia wyrażen gradacyjnych w językach wschodniosłowiańskich*. Katowice 1976, s. 15.

⁹ E. Janus: *Wykładniki intensywności cechy na materiale polskim i rosyjskim*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1981, s. 46.

- (1) ... а если угроза и была, то вполне условная, — **скорее намек противнику** что вон хорошо бы устроить прикрытие...
(Набоков, *Защита Лужина*, с. 181)
- (2) Была, правда, некоторая слабость на ферзевом фланге, **скорее не слабость, а лёгкое сомнение...**
(Набоков, *Защита Лужина*, с. 168)
- (3) Но на лицах людей, смотревших на нас сквозь дворное стекло, мы не увидели испуга, **скорее удивление, интерес.**
- (4) **Рогов не помню, может быть, и были маленькие, но скорей — уши.**
(Булгаков, *Дьяволиада*, с. 36)
- (5) Вечера на авеню Токио **проходили скорее уныло.**
(Ивашкевич, *Хвала и слава*, с. 154)
- (6) ...произведение, исполняемое артистами явно вопреки их музыкальным вкусам, **звучало скорее уныло, жалко.**
(Ивашкевич, *Хвала и слава*, с. 136)

Wydaje się, że w przytoczonych przykładach *скорее* wyraża znaczenie ‘вернее’, ‘точнее’ (pol.: ‘właściwie’, ‘ściślej mówiąc’).

Na bazie przeanalizowanego materiału możemy również stwierdzić występowanie przysłowka *скорее* w zwrocie frazeologicznym *скорее всего*, oddającym znaczenie ‘вероятнее всего’ (pol.: ‘najprawdopodobniej’).

Oto przykłady:

- (1) **Известность скорее всего пойдет вам в плюс.**
(„Огонёк” № 37/1995, с. 39)
- (2) **А если я надену галстук, это буду уже не я, а кто-то другой, скорее всего телемавекен.**
- (3) **Скорее всего Конев... попыбует обойти эти горные цепи...**

Jak już zasygnalizowaliśmy, w omawianych przez nas kontekstach użycia paragrafianu *скорее* wzrasta znaczenie elementu modalnego.

We współczesnym językoznanstwie obserwujemy wiele interpretacji czy też sposobów określenia modalności. D. Rytel zauważa, iż do najbardziej typowych należą trzy sposoby definiowania modalności¹⁰. Po pierwsze, zwykło się określać modalność jako stosunek treści wypowiedzenia do rzeczywistości. Taką definicję modalności prezentuje m.in. W. W. Winogradow¹¹. Drugi typ definicji modalności ujmuje to zjawisko jako stosunek wypowiadającego

¹⁰ D. Rytel: *Leksykalne środki wyrażania modalności w języku czeskim i polskim*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1982, s. 7—8.

¹¹ В. В. Виноградов: *О категории модальности и модальных словах в русском языке*. В: *Труды Института русского языка*. Т. 2. Москва 1950, s. 41.

do treści wypowiedzenia. S. Jodłowski zauważa: „[...] można mówić wyraźnie o emocjonalnym stosunku do czynności czy przedmiotu oraz o emocjonalno-woluntatywnej kwalifikacji czynności”¹². Zdaniem S. Jodłowskiego, który charakteryzując sferę obiektywnych wartości (tzw. obiektyw), na którą składa się treść przedstawieniowa zdania i jej walor logiczny (zgodność lub niezgodność przedstawień z rzeczywistością), podkreśla, iż „walor logiczny treści przedstawieniowej nie wyczerpuje wartości wypowiedzi; osoba mówiąca zajmuje jakąś postawę subiektywną: w tym wypadku sąd o rzeczywistości treści wypowiedzi oraz poczucie pewności tego sądu”¹³. Tę postawę subiektywną nazywa autor subiektywem.

Trzeci typ definicji modalności, jak zauważa D. Rytel, łączy w sobie dwa poprzednie (G. A. Zołotowa, S. S. Waulina)¹⁴.

Dodajmy, iż to, o czym mówimy, o czym informujemy w zdaniu, może ulec potwierdzeniu bądź zaprzeczeniu, może być oceniane w kategoriach prawdy bądź fałszu, faktu realnego czy też nierealnego i wreszcie z punktu widzenia prawdopodobieństwa, wiarygodności, konieczności i możliwości.

Mając na uwadze jeszcze i ten fakt, iż we współczesnej rosyjskiej literaturze językoznawczej podaje się trzy dodatkowe definicje modalności¹⁵, chcemy zauważyć, że definicja, zgodnie z którą modalność to subiektywna postawa mówiącego wobec obiektywnych odpowiedników wypowiedzi, jest chyba najbardziej rozpowszechniona. Dlatego też w swojej analizie modalnych znaczeń paragrafantu *skopee* chcielibyśmy odwołać się do stopni i rodzajów subiektywnego kontaktu osoby mówiącej z treścią wypowiedzi wyróżnionych przez S. Jodłowskiego, który do swojej klasyfikacji włączył różne aspekty intelektualnych klasyfikacji i ocen, jak również znaczenia związane z wyrażaniem emocjonalnych i intencjonalnych reakcji mówiącego.

Na podstawie analizy zebranego materiału możemy stwierdzić, iż:

1) w konstrukcjach porównawczych, gdzie *skopee* użyty był przy czasowniku (*Skopee соглашусь умереть, нежели уступить...*; *Она скорее согласилась бы умереть, чем поделиться властью...*), mamy do czynienia z inicjatywą woluntalną, a u osoby wypowiadającej podobne kwestie powstaje pragnienie zrealizowania się treści pożądanej (lub niezrealizowania się treści niepożądaney), całość zaś powyższych wypowiedzeń wyraża znaczenie pewnej

¹² S. Jodłowski: *Studia nad częściami mowy*. Warszawa 1971, s. 121.

¹³ Tamże, s. 123.

¹⁴ Г. А. Зо́лотова: *О модальности предложения в русском языке*. „Филологические науки” 1962, №4, s. 65. Por. także: Г. А. Зо́лотова: *Очерк функционального синтаксиса русского языка...*, s. 140—157; С. С. Ваулина: *Эволюция средств выражения модальности в русском языке (XI—XVII вв.)*. Ленинград 1988, s. 16.

¹⁵ *Теория Функциональной Грамматики. Темпоральность. Модальность*. Ред. А. Бондарко. Санкт-Петербург 1996.

preferencji „chciałabym”, „wolałabym”, „lepiej byłoby” albo też — co byłoby lepsze dla *Y* z punktu widzenia *X*;

2) w kontekstach tego typu, co *Рогов не помню... но скорее — уши, ... произведение ... звучало скорее уныло, жалко*, spotykamy się z jednej strony z subiektywnym komentowaniem i wartościowaniem (inaczej mówiąc przedstawiamy treść skomentowaną i uwartościowaną subiektywnie), a z drugiej — z próbą uściślenia, wiarygodności faktu ‘prawdopodobne jest, że...’, ‘wydaje się, że...’, ‘ściślej mówiąc’;

3) w kontekstach ze frazeologizowanym zwrotem *скорее всего (Известность скорее всего пойдёт вам в плюс)* przekazana zostaje ocena aktów poznawczych i zarazem uznanie sądu za prawdopodobny, w tym wypadku bardzo prawdopodobny, gdzie skala prawdopodobieństwa sądu zbliża się maksymalnie do absolutnej pewności.

Warto może jeszcze zauważyć, że paragraadant *скорее* ma pewną cechę wspólną z gradantami właściwymi. Otóż, podobnie jak słowa *более, менее* nie może występować samodzielnie, tj. bez słowa, do którego się odnosi. Jak przytacza E. Janus za Otto Jespersenem, *скорее* (podobnie jak pol. *raczej*) „jest wyrazem pewnej zadumy nad słowem obok stojącym, wahania co do jego użycia i może wystąpić w tej części zdania, która nie podlega kwestionowaniu: pozwala jednocześnie wskazać podmiot, do którego wypowiedź się odnosi i ewentualnie zawiera pewne presupozycyjne informacje o przedmiocie”¹⁶. Autorka zauważa, iż wyrażenia intensyfikujące subiektywizują wypowiedź. Oprócz zwykłej informacji wnoszą bowiem dodatkową informację o nadawcy, jego odbiorze, jego stosunku do słowa obok stojącego z uwagi na oznaczoną rzeczywistość¹⁷.

Powtórzmy jeszcze raz: *скорее* — to z jednej strony element konstrukcji porównawczej — paragraadant. Z drugiej zaś strony dostrzegamy w jego postaci odbicie subiektywnego stosunku osoby mówiącej do treści wypowiedzi.

Warto może jeszcze pokusić się o kilka spostrzeżeń odnośnie frekwencywności kontekstów ze *скорее* w praktycznym użyciu studentów filologii rosyjskiej na zajęciach praktycznej gramatyki języka rosyjskiego.

Właściwie stwierdzenie sprowadzałoby się do jednego zdania. Konstrukcje tego typu są całkowicie „bierne”, tzn. biernie opanowane, zwłaszcza użycie *скорее* w konstrukcjach porównawczych, w których mamy do czynienia z dominacją elementu modalnego wypowiedzi. Wpływ na taki stan rzeczy ma z pewnością 1) niski poziom kompetencji językowej studentów, a co za tym idzie — wycucia języka i jego możliwości, 2) zakorzeniony nawyk (utrwalany jeszcze przez tzw. szkolną gramatykę) użycia analitycznych form komparatywu z *более / менее*, podczas gdy należałoby wyraźnie uczulać studentów,

¹⁶ Za: E. Janus: *Wykładowi intensywności...*, s. 200.

¹⁷ Tamże, s. 200.

iż w konstrukcjach porównawczych, w których porównujemy różne cechy jednego i tego samego obiektu, na preferencję zasługuje *скорее*. Proponowalibyśmy kwestię użycia *скорее* wprowadzić do programu praktycznej nauki języka rosyjskiego dla III roku filologii (na tym właśnie roku programem nauczania objęte są zagadnienia wyrażenia porównania w języku rosyjskim za pomocą różnych konstrukcji, ale i środków leksykalnych), kiedy znajomość języka studentów po dwuletnim „kursie” gramatyki opisowej i praktycznej oraz praktyka językowa pozwolą „bawić się” językiem.

Ивона Хавранек

Замечания о русском параграданте *скорее*

Резюме

В статье на основе теории градантов и параградантов, сформулированной польскими лингвистами, предпринята попытка определять семантические и синтаксические функции русского компаратива *скорее*. На основе анализируемого материала, отобранного главным образом по русской художественной литературе, можно вывести вывод, что с одной стороны *скорее* функционирует как форма компаратива определённого прилагательного и наречия (*скорый, скоро*), будучи тесно связанной с градуированным словом. С другой стороны — употребляется в стандартных сравнительных конструкциях, в которых, однако, теряет лексическую связь с градуированным словом, выражая усиление степени проявления признака, и кроме этого и определённые модальные значения, связанные с эмоциональными и интенциональными реакциями говорящего:

- 1) выражает желательную инициативу говорящего, а целое высказывание передаёт значение предпочтения („хотелось бы”, „лучше было бы”, „предпочитаю”);
- 2) в некоторых конситуациях *скорее* выражает субъективное комментирование, оценивание, квалификацию факта с точки зрения его достоверности (*кажется, вернее, „точнее”*),
- 3) в контекстах, в которых употребляется устойчивое словосочетание *вернее, всего*, передаётся оценка познавательных актов говорящим с точки зрения вероятности данного суждения. Кажется, что говорящий убеждён в том, что действие, наверно, реализуется.

Iwona Hawranek

Remarks on Russian paragradianc *скоpee*

Summary

The author undertakes to analyse semantic and syntactic functions of Russian comparative *скоpee* on the basis of the theory of gradants and paragradians formulated by Polish linguists. The analysis of linguistic material coming from Russian belles-lettres allows one to conclude that on the one hand *скоpee* functions a comparative form of adjective and adverb (*скорый, скоро*) and on the other hand it is used in standard comparative constructions, in which it loses its lexical affinity to the gradable word and expresses a degree of intensity of a feature and certain modal meanings connected with emotional and intellectual reactions of the speaker. First it expresses volitional initiative of the speaker and the whole utterance conveys a meaning of preference (*I'd rather; I would prefer; it would be better to*). Secondly, in the contexts in which *скоpee* is used there can be noticed subjective commentary and evaluation or modification of credibility of a proposition (*it is probable that...; it seems that...; strictly speaking*). Finally in the contexts with the phrase *скоpee ecezo* there is expressed a critical evaluation of cognitive acts and recognising a proposition as a highly probable one (the probability of truth comes close to absolute certainty).